

Information som styrmedel SOU 1983:34

När Statens energiverk bildades, uppgick bl a den förutvarande energisparkommitténs kansli i den nya myndigheten. Energisparkommittén hade då funnits i åtta år och ägnat största delen av sina resurser — ca 100 miljoner kr i löpande priser — åt informationsverksamhet. Förra året utgav kommittén rapporten *Information som styrmedel* (SOU 1983:34). Som bilaga bifogades en längre promemoria på vilken rapporten bygger. Denna recension avser promemorian, som skrivits av Jan-Eric Furubo, numera vid Statens energiverk.

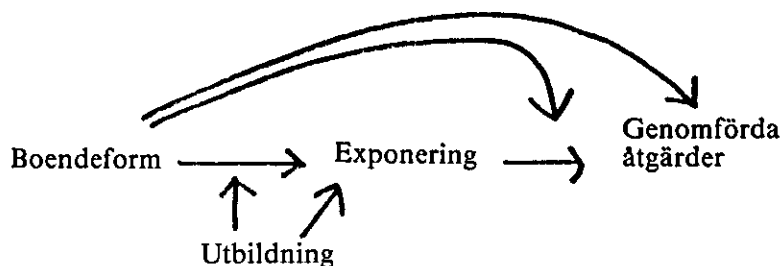
I rapporten och promemorian betonas att energisparkommittén tillkallades för en specifik informationskampanj året efter den sk oljeprischocken, men att motiven för att utse denna kommitté var mer långsiktiga än så. Om man ser till den konstruktion som valdes för uppdraget, en parlamentarisk kommitté, kan uppdraget dock tyckas ganska kortsiktigt och kommittén alltså förefalla vara en övervintrande ad hoc-skapelse. Det är ofta risk att man, med facit i handen, tolkar skeendet som mer okomplex och målstyrt än vad det i själva verket var; men Furubo är uppmärksam på detta och varnar för det:

”Arbetet kan förefalla att ha varit mer genomtänkt än det kanske egentligen var.”

Promemorian beskriver översiktligt energisparkommitténs informationsverksamhet (kapitel 3) liksom den samhällssituation i vilken informationen spreds (kapitel 4). Energisparkommitténs informationsverksamhet har efterhand blivit mer selektiv, vilket är naturligt och berömvärt: efter någon tids allmänna insatser kan man med större träffsäkerhet utforma information som behandlar speciella sparåtgärder och riktar sig till mer avgränsade grupper. Tyvärr redogör promemorian inte särskilt detaljerat för hur kommitténs verksamhet i övrigt sågs ha utvecklats, nämligen i riktning mot att ge organisationer och särskilt kommuner större betydelse som informationskanaler.

Informationens ”miljö” — dvs hur det samhälle såg ut där energisparkommittén spred sin information — illustreras framför allt med realprisutvecklingen för eldningsolja och bensin samt den ”tidvis kaotiska” pressbevakningen av energifrågan. Prishöjningarna på olja och bensin förefaller ha skapat ett åtminstone tillfälligt ökat intresse för

Figur 1.

energispärande. En enskild, förhållandevis stor, höjning av priset, som höjningen 1973/74, är mycket mer uppenbar än en lång följd av gradvisa prishöjningar, som de efter 1979: Man kan fråga sig om vi hade haft en energisparkommitté utan oljeprishöjningen 1973/74 även om priserna idag, i stället till följd av många små ökningar, hade varit på samma nivå som de är.

Huvuddelen av promemorian upptas av en noggrann och väl genomförd diskussion kring informationens effekter – förutsättningar och problem (kapitel 5), exponering för information (kapitel 6), motiv för att vidta energisparåtgärder (kapitel 8) samt olika energisparåtgärder (kapitel 7) och deras samband med information om energihushållning (kapitel 9).

Som "alla utvärderingar" utgår Furubo i promemorian från "en bild av de processer som leder fram till olika handlingar". "Mottagligheten för olika typer av energihushållningsinformation beror på var i processen den tänkta informationsmottagaren befinner sig." Furubo jämför hushåll med olika bakgrundsvariabler: Har de exponerats för (kommer de ihåg?) olika mycket energisparinformation? Vad vet de om energifrågor? Vilka energisparåtgärder har de vidtagit?

I framställningen, och tankemässigt, uppfattas kunskaper som ett viktigt steg före både motiv att genomföra åtgärder och själva genomförandet. I en del fall, särskilt om det rör sig om relativt enkla eller billiga åtgärder, kan man kanske tänka sig att genomförandet kommer först, och att den som genomfört åtgär-

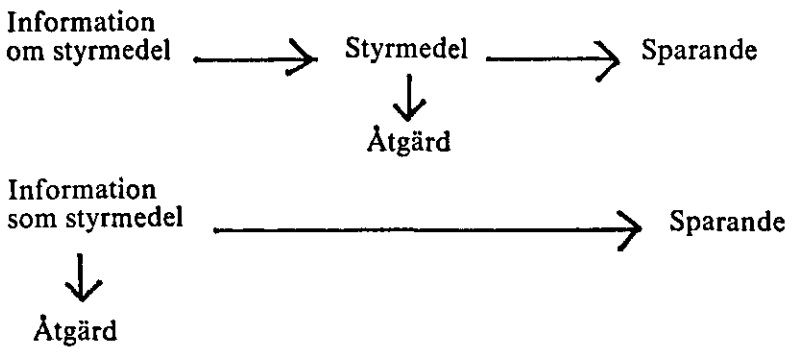
den sedan t ex försöker legitimera sitt handlande genom att skaffa sig kunskaper om och bilda sig positiva attityder till sitt eget beteende. (Detta är, överförenklat, innebörden i bl a teorier om sk kognitiv dissonans och attribution). Detta torde dock tillhöra undantagen i detta sammanhang.

En hel del hushåll – 60–70 procent – har kommit i kontakt med både enskilda broschyrer och allmän energisparinformation. Mycket ofta uppfattas just energisparkommittén som sändare av den aktuella informationen. Bland lågutbildade har boendeformen stor betydelse för om man uppmärksammar informationen: lågutbildade i småhus har uppmärksammat informationen oftare än lågutbildade i flerbostadshus. Högutbildade har i allmänhet uppmärksammat informationen oftare än andra.

Det framgår också att genomförda energisparåtgärder hänger ihop med exponering för energisparinformation. Här har boendeformen en betydelsefull inverkan; sambandet mellan exponering och sparåtgärd existerar bara för småhusägare, inte för boende i hyreslägenheter. Tyvärr genomförs dock inga statistiska tester, och bastalen redovisas inte. Sambanden ser alltså ut som i figur 1.

I kapitel 8 granskar Furubo hushållens motiv för att genomföra olika energisparåtgärder. Redan i kapitel 3 har han delat in motiven i å ena sidan egoistiska motiv, styrda främst av ekonomiskt, kalkylerat egenintresse, å andra sidan altruistiska motiv (som dock kan vara grupp- eller normstyrda). En skicklig

Figur 2

genomgång och diskussion visar att, förenklat uttryckt, energisparåtgärder framför allt är motiverade av egennytta, "de som faktiskt sparar energi rangordnar de personliga, ekonomiska skälen högre än andra". I ett annat sammanhang har Furubo tolkat detta som att "om samhället vill att medborgarna ska genomföra åtgärder som inte är egennyttiga, så kan diskrepansen inte överbryggas med information".

Promemorians titel, "Information som styrmedel", antyder att information skulle kunna uppfattas som ett styrmedel vilket som helst. Nu är det inte riktigt så, vilket Furubo också påpekar. "Information inför inte några nya reella faktorer i en beslutssituation", skriver Furubo — det behövs helt enkelt ofta information om andra styrmedel, för att dessa alls skall få effekt. Ändå kan man, som här, skilja på information som styrmedel och information om styrmedel, medveten om att distinktionen är svår att praktiskt upprätthålla. Med en sådan åtskillnad är information effektiv som styrmedel, om den leder till sparande; men information om styrmedel är effektiv redan om den leder till att fler hushåll än annars väljer en viss sparåtgärd (se figur 2).

Problemet, som Furubo noterar, är bara att man inte riktigt vet hur många som annars skulle ha valt en viss åtgärd, energisparkommittén förutan, och att kommittén (i likhet med många andra kampanjansvariga) inte i detalj angett

sina målsättningar. Är det t ex bra eller dåligt att 90 procent tror att de kan minska sin energikonsumtion?

Furubos intressanta och bestickande slutsats är att eftersom statens informationsinsatser kombinerats med kampanjer från privata företag, så har staten svarat för "grundinvesteringar" i information — en energisparinformati- onens infrastruktur, om man så vill, som gjort andra insatser både möjliga och lönsamma.

För sin del menar också kommittén att den egna verksamheten troligen påskyndat genomförandet av energisparåtgärder. Kommittén drar av Furubos promemoria flera slutsatser, av vilka den viktigaste är denna: informationen skall framför allt riktas till personer som har nytta av att genomföra de aktuella åtgärderna (dvs, det bör vara information om styrmedel).

Totalintrycket av SOU 1983:34 är gott. Framställningen i promemorian är redig och ärligt diskuterande, oftast lättläst och ibland spännande. Slutsatserna är väl garerade, vilket inte skall tolkas som någon kritik. Genomförandet är insiktsfullt, nästan luttrat. Det är dags för nästa fas i arbetet med information om energihushållning, en fas som förhoppningsvis bygger på slutsatser i promemorian.

Docent P G Holmlöv
Handelshögskolan i Stockholm